

76 Passanten – veel meer dan dat

Zo is het gegaan: *Ze stormden het bankgebouw binnen en schreeuwden tegen de balie-employés dat ze het geld moesten hebben. Toen een van de medewerkers van zijn stoel overeind kwam, klonk een schot. De knal echode langs de muren, het hoge plafond. Er werd gegild. Toen was het stil. Tot Michel* door zijn knieën zakte, de revolver liet vallen en in een onbedaarlijk huilen uitbarstte. Tien minuten later vond de politie hem zo.*

Meer dan vijftig jaar geleden, begin 1967, kwam Michel mijn werkkamer binnen, begeleid door een bewaarder. Een kleine jongeman, een zeer atletische gestalte, net twintig jaar oud, een lefgozer met een guitig gezicht, prachtige zwarte krullen. Onder het personeel van de gevangenis *Noorderschans* in Winschoten ging het grapje, dat ontsnappen voor Michel geen probleem zou zijn: hij zou een flinke aanloop nemen, dan tegen de drie meter hoge muur omhooglopen om binnen enkele seconden voorgoed uit het gezichtsveld te verdwijnen.

Met zijn Limburgse accent vertelde hij mij zijn levensverhaal. Weer kwamen die tranen, onbedaarlijke tranen toen hij hortend en stotend vertelde over de bankoverval.

Gevangenis *Noorderschans* was op 1 januari 1967 heropend, met plaats voor maximaal 26 zeer lang gestrafte gedetineerden die daar – na hun definitieve veroordeling – een half jaar of korter verbleven.

Enkele jaren daarvoor was door het parlement een wet over het gevangeniswezen aangenomen, waarin niet alleen aandacht was voor het strafkarakter van het gevangenisverblijf, maar waarin ook een nieuw uitgangspunt was opgenomen: de gedetineerden zouden een ‘*bejegening*’ ondergaan, die moest bijdragen aan de uiteindelijke terugkeer in de samenleving. Maar – zo was de vraag die leidde tot die bijzondere gevangenis *Noorderschans* – hoe doe je dat met gedetineerden die een wel héél lange straf moeten ondergaan? Het verblijf in de gevangenis *Noorderschans* moest daarop een antwoord geven. Een team van gedragsdeskundigen en speciaal opgeleide bewaarders trachtten uit te vinden welk gevangenis klimaat voor elke individuele gedetineerde het meest zou bijdragen aan die doelstelling. Dat team stond onder leiding van een *bejegeningscoördinator* (ja, toen een nieuw Nederlands woord!) en ik was aangesteld als *assistent-bejegeningscoördinator*. Het Ministerie had mij uitgekozen, mede op grond van een aantal psychologische testen – toen nog 23 jaar jong, zonder enige relevante vooropleiding, zo weggeplukt uit de Vocaleumfabriek (waarover ik schreef in blog 75) waar ik inmiddels afdelingschef was. Hoe dat kon? Mijn (arbeidzame) leven is vol (niet zelden zelf uitgelokte) verrassingen en dit was er één – een andere keer daarover meer.

Schrijven, het was een van de mooiste taken die ik had! Van elke gedetineerde waren omvangrijke dossiers aanwezig, over zijn leven, zijn misdaad. Onderzoeksrapporten, gespreksverslagen van de gedragsdeskundigen, observaties van de bewaarders werden daaraan toegevoegd. Het was onder meer mijn taak om van elke gedetineerde uit al dat papier een soort ‘biografie’ te schrijven van maximaal 8 getypte A4-tjes, die als basis zou dienen voor een stafbespreking. Ik vond het prachtig om al schrijvend een gedetineerde tot leven te laten komen. Na de vergadering werkte ik ‘de biografie’ weer bij en zo ontstond een steeds completer beeld op grond waarvan uiteindelijk werd beslist waar de gedetineerde zou worden geplaatst en welke specifieke bejegening hij zou krijgen. Zo had ik Michel leren kennen.

Maar er was meer. Elke veertien dagen was er in de kleine kerkzaal op zaterdag een mis en op zondag een protestantse dienst. Ik speelde als vrijwilliger op het orgel en begeleidde het zingen van die mannen. Pastoor S. wist hun harten te treffen en het

maakte niet uit of ze rooms of protestant waren, ze waren er altijd vrijwel allemaal. Michel assisteerde de pastoor als misdienaar. Het mooiste moment brak aan als aan het eind van de dienst een gedetineerde zelf een lied mocht opgeven. Michel was vrijwel altijd de eerste. Dan klonk het refrein “*Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw*” en Michel zong het uit volle borst. Totdat de tranen hem overmeesterden, steeds weer.

Michel, een moordenaar, net twintig. Hij schoot een bankemployé dood en zakte na zijn daad huilend in elkaar. Michel, een jongeman, vol levenslust, een verwoed sporter, een zeer aanhankelijke jongen die onvoorstelbaar verdrietig kon zijn, ontroostbaar om wat hij had aangericht.

In de jaren die ik mocht werken in de gevangenis Noorderschans te Winschoten heb ik heel bijzondere mensen ontmoet. ‘Mijn gevangenistijd’ heeft een overweldigende indruk op mij gemaakt en mijn leven sterk beïnvloed. Ik heb daar levenslessen geleerd, vooral dankzij deze mannen. In hun gedrag – zo ontdekte ik – zagen we als door een vergrootglas ook aspecten van ons eigen gedrag. Bij hen had dat uitvergrote gedrag tot soms zeer ernstige misdaden geleid. Ik heb een niet gering aantal van deze mensen ook zien en horen boeten, intensief boeten. Dat woord *boeten* duidde in de gevangenis taal op het bijzondere gedrag van veel gedetineerden: een intensieve inkeer in zichzelf én een grote toegankelijkheid naar derden die daarvoor voor open stonden. Michel boette, boette veel!

Passanten...

We waren passanten, zij en ik – maar ook veel meer dan dat. Hoe is het Michel vergaan – die moordenaar; hoe is het leven van Fred verlopen – de man die zijn vrouw en haar minnaar van de trap gooide met de dood tot gevolg, hoe zou het zijn met ...

Ik leef voort met mijn verleden, ook van toen, vijftig jaar geleden. Er zijn duizenden passanten in mijn leven, met voor deze mannen een wel heel bijzondere plaats. Omdat ze – ongewild en onbewust – hebben bijgedragen aan wie ik nu mag zijn.

Soms denk ik dat ik hem hoor zingen, die Michel: “*Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw.*”

* Ik heb de mannen in deze blog een andere naam gegeven.

Muziek 2: Wat een fantastische melodie, *Ständchen* (= Serenade) van Franz Schubert. Je zult in de avond deze muziek voor je venster horen! Oorspronkelijk een lied voor zangstem en piano. Maar er is geen lied van Schubert dat zoveel is bewerkt als *Ständchen*: voor piano, orkest en vast nog veel meer. Je kunt nu twee bewerkingen beluisteren:

1. De ernstig gehandicapte bas Thomas Quasthoff zingt, begeleid door The Chamber Orchestra of Europe o.l.v. Claudio Abbado, [hier](#). Een unieke opname; hoor vooral hoe de *blazers* een opvallende rol spelen in de orkestbegeleiding. Een mooi ingetogen vertolking die 3:38 minuten duurt!

2. Heel anders is de uitgebreide pianobewerking van Frans Liszt die de Chinese pianist Láng Lǎng speelt. Klik [hier](#) om 6:18 minuten naar deze *Ständchen* te luisteren en [hier](#) om Lǎng te zien spelen in een bomvolle zaal met vooral veel jongeren. Hij pakt ze in met zijn hoogromantische spel.

Wil je de muziek downloaden? Klik op het *pijltje rechts* ↓ dat *tijdens het afspelen* zichtbaar is.